

Mokřady

POKLADNICE NAŠÍ PŘÍRODY

Co je to mokřad?

Definice mokřadů jsou různé. V běžné praxi se za mokřad označují především plochy, které jsou trvale či pravidelně po část roku zamokřené, případně i zaplavené, ale ne příliš hluboko. Mokřad může být mokřadem jak díky vysoké hladině spodní vody, tak i díky vodě povrchové, která z lokality neodtéká nebo se na ní pravidelně rozlévá.

Z hlediska praktické ochrany přírody je třeba odlišit luční mokřady, polní mokřady, rašeliniště, rákosiny, lesní mokřady (těm se v této publikaci dále nevěnujeme) a litorál, tedy mělčiny na přechodu mezi souší a vodní plochou, např. rybníkem. Za součást mokřadu jsou považovány i drobné vodní plochy – tůně.

Proč jsou mokřady důležité?

- **Mokřady zadržují velké množství vody a tuto vodu pomalu uvolňují**, takže zmírňují dnes čím dál častější klimatické výkyvy, kdy abnormální sucha střídají přívalem deště a povodně. Jsou zásobárnou vody dotující prameny a pomalým výparem příznivě ovlivňují mikroklima ve svém okolí.
- **Na specifické podmínky mokřadů jsou životem vázány různé druhy rostlin a živočichů.** Počet rostlinných druhů sice není tak veliký, jako třeba na stepích či květnatých loukách, avšak většina mokřadních druhů patří mezi vzácné či ohrožené, protože nedokáží přežít nikde jinde. Z živočichů jsou na mokřadní biotop vázané dokonce celé skupiny, jako třeba obojživelníci, vážky či bahňáci.
- Rozkvetlá mokřadní louka, tajemné rašeliniště či povalový chodník mezi tůněmi obletovanými pestrobarevnými vážkami mohou být i velice **zajímavým turistickým cílem či místem procházek.**

Co ohrožuje mokřady?

Mokřadní společenstva kdysi tvořila rozsáhlé, mnohdy souvislé plochy. Již po staletí lze však pozorovat jejich úbytek.

- Jakožto „neužitečné“ (často vnímané doslova jako člověku škodící) plochy byly mokřady **odvodňovány** a zúrodňovány, případně **měněny v rybníky**.
- Vedle přímého odvodňování pozemků byly mnohdy mokřady poškozeny či zničeny **narušením přirozeného vodního režimu**, zejména v souvislosti s regulací řek a potočků – snížením hladiny spodní vody v důsledku zahloubení a vyzdění koryt, zrychlením odtoku vody či znemožněním pravidelných jarních rozlivů vody důležitých pro život v lužní krajině.
- Tam, kde nebylo možné mokřad odvodnit, bylo postupně **upuštěno od obhospodařování**, což vedlo k zarůstání náletem dřevin a invazivních rostlin. Teoreticky sice takové plochy zůstávají mokřadem, ale výsledkem je biotop z hlediska biodiverzity velmi chudý.
- Velkým problémem je **zavážení** lokalit skládkami různého materiálu (rozšířené je například zavážení biologickým odpadem ze zahrádek). Zavážení často postihuje druhotně vzniklé mokřady v opuštěných lomech a pískovnách.
- Ohrožení nelesních mokřadů představuje jejich cílené **zalesňování**, v posledních letech například rychle rostoucími „energetickými“ dřevinami, v menší míře **zástavba**.

Na mokřadech často potkáme vážky.
Na fotografii vážka rudá.

Mokřadní louky hostí i vzácnou
kapradinu hadilku obecnou.

Ozdobou mokřadů se koncem jara
stávají kosatce sibiřské.

Dobrovolníci hloubí nové tůň.

Jak chránit nelesní mokřady?

Nejdůležitější při ochraně mokřadů je **zachování či obnovení vodního režimu**:

- obnovou přirozených říčních koryt tam, kde v minulosti byly přeměněny na vybetonované kanály
- obnovou možností rozlivů jarních povodní, tedy posunutím ochranných hrází z vlastních břehů řek a potoků až do míst, kde končí „příroda“ a začínají lidská sídla
- zrušením meliorací
- hrazením odtokových stružek
- obnovou starých zavlažovacích systémů – na řadě míst v zemi existovaly propracované soustavy kanálů a stavidel, kterými mohli naši předci dle potřeby přivádět a zase odvádět vodu z pozemků; kromě příznivého ekologického efektu jsou tyto systémy i zajímavým kulturním dědictvím

Pozor, většina opatření obnovujících vodní režim vyžaduje vyjádření vodoprávního orgánu a často i stavební povolení!

Luční mokřady a prameniště

- je třeba pravidelně kosit, případně extenzivně přepásat (ne všude je pastva vhodná, záleží na míře zamokření!), aby nezarostly náletovými dřevinami
- tam, kde již v minulosti zarostly, je vhodné pokusit se o jejich obnovu; pozor však na legislativu, kácení zapojeného porostu dřevin na ploše více jak 40 m² či jakékoli kácení, je-li lokalita významným krajinným prvkem – což mokřady velmi často jsou – podléhá povolení

Otevřený prostor je důležitý pro vzácné mokřadní rostliny a na ně vázaný hmyz, stejně jako pro ptáky hnízdící na mokřadech. Obojživelníci, plazi a někteří ptáci však vyžadují trochu „nepořádku“, takže na vhodných místech neuškodí ponechat hromady vyřezaných větví jako úkryt či zimoviště.

Tůň

Řada mokřadních živočichů a některé vzácné rostliny potřebují ke svému životu mělké otevřené vodní plochy – tůň. Dříve se takovéto plošky vytvářely v krajině přirozeně, dnes je však potřeba jim pomoci.

- vždy je třeba dobře promyslet umístění tůní, aby nebyly zničeny botanicky cenné části mokřadu, aby do tůní nestékaly splachy z okolních polí a podobně
- tůně by měly být neprůtočné, s pozvolnými břehy, s převahou mělčin do půl metru hloubky
- většina živočichů obývajících tůně má ráda osluněnou vodní hladinu, okolí tůní by tedy mělo být udržováno z větší části bez porostu dřevin
- do tůní rozhodně nepatří ryby!

Tůně postupně zarůstají, zazemňují se, zanikají.

- je-li to možné, je vždy vhodnější vybudovat tůně nové než obnovovat ty zanikající, neboť různé druhy živočichů vyhledávají tůně v různém stupni zániku
- je-li nutné tůně čistit, pak nejvhodnější termín je konec léta a první polovina podzimu (nikdy ne celé či všechny najednou!)

Polní mokřady

Specifickým problémem jsou polní mokřady. V současné době se upřesňují legislativní nástroje, které by umožnily vyjmutí takových mokřadů z obhospodařování, aniž by zemědělec přišel o dotace. Ne vždy je však toto ideální postup. Mokřad bez obhospodařování postupně zaroste a ztratí část své hodnoty. Některé velmi vzácné druhy rostlin a bezobratlých jsou naopak vázány na mokřady pravidelně narušované, orba jim tedy vyhovuje. Problémem není orba, problémem jsou snahy o odvodnění takových pozemků.

Mokřady jsou důležité pro rozmnožování obojživelníků. Zde vajíčka skokana hnědého.

Jedna z mokřadních orchidejí – krušík bahenní.

Rosnatka okrouhlolistá.

Co mohu pro záchranu mokřadů sám udělat?

Jako vlastník pozemků:

- pozemky neodvodňovat, naopak se snažit na nich vodu zadržet (ne však formou rybníku, který by zabral větší část mokřadu);
- pozemky nezalesňovat, nezastavovat;
- jde-li o mokřadní louku, pak ji pravidelně mozaikovitě kosit či občas přepást;
- na vhodných místech budovat mělké tůně, u rybníků udržovat mělké pozvolné břehy;
- stav „mírného nepořádku“ s ostrůvky křovin, ponecháním části vyřezaného materiálu a podobně rozhodně není chybou.

Jako dobrovolný ochránce přírody:

- ovlivňovat územní plánování ve prospěch zachování či obnovy vodního režimu v krajině
- pozorovat lokalitu, výskyt vzácných druhů či šíření invazivních druhů a informovat o tom orgány ochrany přírody
- pokud máte pocit, že se o lokalitu vlastník špatně stará, kontaktovat ho, snažit se mu vysvětlit význam mokřadu a nabídnout pomoc při péči o ně
- založit pozemkový spolek a s vlastníkem se dohodnout na dlouhodobém převzetí péče o lokalitu či jejím výkupu
- založit základní organizaci ČSOP a ve správních řízeních bránit zničení lokality, například zalesněním, odvodněním, zástavbou a podobně; hlídat i aktivity v okolí, které by mohly narušit vodní režim
- vysvětlovat veřejnosti, proč tato místa chránit

Vachtu tojlistou používali naši předci jako léčivku, dnes je však chráněna zákonem.

Mokřadní louky jsou hnízdištěm bahňáků. Na snímku hnízdo bekasiny.

Trsy (bulvy) ostrice odchylné.

Mám zájem o spolupráci s ČSOP

☐

Chci **dostávat informace** o aktivitách Českého svazu ochránců přírody a pozemkových spolků

e-mail:

☐

Chci **se stát členem** Českého svazu ochránců přírody

jméno

příjmení

titul

adresa

PSČ

datum narození

telefon

e-mail

v dne

podpis *)

další rodinní příslušníci (vyplňte v případě zájmu o rodinné členství)

jméno

příjmení

titul

dat. nar.

podpis **)

jméno	příjmení	titul	dat. nar.	podpis **)

blíže informace o podmínkách členství naleznete na www.csop.cz/clenstvi

*) Souhlasím, aby poskytnuté údaje byly až do odvolání zpracovány zapsaným spolkem Český svaz ochránců přírody jako správcem se sídlem Praha 4, Michelská 5 za účelem zaslání materiálů o činnosti ČSOP v rámci organizační struktury ČSOP.

**) U dětí do 15 let prosíme též popis zákonného zástupce.

Zašlete, prosím, na adresu: **Český svaz ochránců přírody**
Michelská 5, 140 00 Praha 4

nebo oskenované na: **info@csop.cz**

ČESKÝ SVAZ OCHRÁNCŮ PŘÍRODY je největší neziskovou organizací u nás, zabývající se ochranou přírody a krajiny a ekologickou výchovou. Má téměř 7000 členů a přes 300 místních poboček. Koordinuje či zastřešuje řadu celostátních aktivit, jako je hnutí pozemkových spolků, Národní síť záchranných stanic, Národní program Ochrana biodiverzity, kampaň Uklidme svět, uklidme Česko, síť ekocenter ČSOP, soutěže Zlatý list a Ekologická olympiáda či činnost oddílů mladých ochránců přírody. www.csop.cz

POZEMKOVÉ SPOLKY jsou dobrovolné nestátní neziskové organizace, které chrání cenné přírodní lokality či historické objekty prostřednictvím jejich vlastnictví, získáváním užívacích práv nebo spolupráce s vlastníky. Jejich aktivity tedy nejsou jednorázové, pozemkové spolky kladou důraz na dlouhodobost (trvalost) péče o konkrétní pozemky či objekty. pozemkovespolky.csop.cz

KAMPAŇ MÍSTO PRO PŘÍRODU slouží k výkupu ohrožených přírodních lokalit do vlastnictví Českého svazu ochránců přírody, který jim následně prostřednictvím místních pozemkových spolků zajistí trvalou péči a ochranu. Mezi vykoupenými lokalitami je i několik cenných mokřadů. Přispět na výkupy těchto lokalit je možné darem na účet veřejné sbírky **99922/0800**. www.mistoproprirodu.cz

Cílem projektu **Ochrana našich nejohroženějších biotopů – mokřadů a stepí – prostřednictvím pozemkových spolků** byla především praktická ochrana více jak pěti desítek vybraných stepních a mokřadních lokalit. Projekt dále zahrnoval výzkumné aktivity, výměnu zkušeností při péči o stepi a mokřady a propagaci jejich ochrany. Projekt byl v letech 2015–2016 podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů. Jako součást tohoto projektu vyšel i materiál, který jste právě dočetli. mokradystepi.csop.cz

Vydal Český svaz ochránců přírody, 2016
Text: Jan Moravec
Foto: Vojtěch Kodet, Lukáš Konečný,
Petra Milerová, Jaromír Maštera,
Jan Moravec
Grafická úprava a sazba:
Jana Štěpánová, RedGreenBlue
Tisk: Tiskárna PROTISK, s. r. o.
ISBN: 978-80-86770-54-3

foto na titulní straně: rosníčka zelená
foto na zadní straně: bledule jarní

